

דיוקן: רודיקה פויגלמן – פסנתרנית מלווה למחול

מראינת: שרון טוראל

איך הגעת למקצוע?

"למדתי תואר שני באקדמיה למוסיקה ברומניה. הייתי בוגרת כיתת אמן בפסנתר והופעתי ברסיטלים ובקונצרטים רבים ברחבי רומניה. הספקתי גם ללמד באקדמיה שם. ב־1977 עליתי לארץ, מתוך רצון עז להופיע על הבמות בישראל, ממניעים ציוניים. אבל המציאות כאן היתה אחרת. נאלצתי להתפרנס, וכשהציעו לי לנגן בקונסרבטוריון למוסיקה בשיעורי מחול לילדים, שמחתי. במקביל ניגנתי ברסיטל. להפתעתי גיליתי כי המצב של מלווי המחול בפסנתר היה עגום. אמנם לפני 33 שנה היו מורים, אבל ראיתי פוטנציאל גדול בניסיון ליצור כאן משהו שכמעט ואינו קיים".

וכשראית את הפוטנציאל, מה עשית?

"זאת היתה עבודה אוטוידקטית של ניסוי וטעייה. לקחתי על עצמי את העניין כפרויקט חיים ממש. משנה לשנה השתפרתי והתוצאות לא איחרו לבוא. המורים עצמם לא ידעו לדבר עם פסנתרנים. היה עלי להבין את החומר התנועתי, מהם הסגנונות השונים ואיך עלי לנגן לכל סגנון. אט-אט יצרתי רפרטואר של בלט קלאסי ורפרטואר של מחול מודרני. הבנתי כמה חשוב לשמור בקפדנות על כל סגנון. התעניינתי, חיפשתי, למדתי. הרי אי אפשר לנגן מה שמתחשק ואי אפשר לנגן כל דבר".

מה את מנגנת בשיעורים מודרניים?

"אני מאלתרת. פסנתרן טוב יכול לנגן בכל סוגי השיעורים. גם האלתור צריך להיות בטעם. האלתור אינו פרוץ. גם בו ישנם כללים והוא מבוקר, בייחוד בסגנון מרתה גרהאם (Graham). היא היתה מאוד מוסיקלית ופונקה על ידי המוסיקאים שלה ויש לשמור על החוקים שלה. לאחר הקשבה מעמיקה למוסיקה בריקודים שלה הבנתי מה היא חיפשה ומה ביקשה

לריקודיה, וזה מקור השראה לאלתור שלי. כך גם לגבי מרס קנינגהאם (Cunningham). אני יכולה לנגן בשיעורי קנינגהאם את מה שאני מנגנת בשיעורי גרהאם".

אפשר ללמד תלמידים לפסנתר אלתור?

"אלתור הוא מתנה. אמנם אפשר לתת לתלמידים כלים כדי שידעו איך לאלתר, אבל ניתנות לי כמה שניות לחשוב על הקצב, הטמפו, האווירה והסגנון המתאימים ביותר. אין זמן לחשוב על חוקי הרמוניה וקונטרפונקט. זהו אלמנט של כישרון, ולכן אין הרבה פסנתרנים למחול. אסור שהבחירה תהיה צורמת. עליה לעזור לתלמידים ולא להפריע להם. עליה לגרום להם לבצע את התרגיל בדרך הטובה והמדויקת ביותר. המורה מוסר את התרגיל, ועלי מוטלת האחריות להכניס אותם לקצב ולאווירה המתאימים".

זאת עבודה קשה?

"פסנתרן למחול צריך להיות חזק פיזית. כל שיעור הוא באורך של שעה וחצי ויש שיעורים רבים במשך היום. הדבר מצריך ריכוז לאורך שעות. נוסף על כך, אי אפשר להסתכל על הפסנתר או על התווים, העיניים צריכות להיות על המורה, כדי להיות קשוב לו ולהלכי רוחו. אי אפשר לעשות את העבודה הזאת כלאחר יד. צריך להיות פסנתרן מצוין, בעל רפרטואר גדול מאוד של יצירות. חשובה מאוד החריצות, כי זה מקצוע חדש והאקדמיה הגבוהה היא המקום היחיד שבו לומדים את המקצוע הזה".

האם יש שוני בין מורה למורה ברמה האישי? באופי, בטעם האישי?

"בוודאי. צריכה להיות רגישות גדולה כלפי המורה. האווירה בינינו חשובה מאוד. הקשר צריך להיות נעים ונינוח. נוסף על כך, עלי להיות בהקשבה מלאה אליו, למזג שלו באותו יום, למצב

הרוח שלו. תרגיל הפלייה, שנעשה בתחילת כל שיעור, יהיה שונה מיום ליום. אמנם מבחינה טכנית התרגיל הוא אותו תרגיל, אבל יש יום רגוע יותר ויש יום יותר אנרגטי. לכן אינני יכולה לתכנן. עלי להיות קשובה ולהרגיש את המורה באותו בוקר. אני מאוד מאמינה שהסטודנטים מרגישים את האנרגיה שנרקמת בינינו. אנחנו מתעסקים באמנות, וזה, בין היתר, הביטוי שלה. יש מורים שהשיעורים אתם מרתקים, שיש שוני רב בין שיעור לשיעור שלהם, ואני מגלה כי ניגנתי יצירות שלא חשבתי שאנגן. המורה הוא הדמות החשובה בשיעור ואני המנוע מאחוריו, עזר כנגדו".

איך היה לעבוד עם שלוש המורות המיתולוגיות למחול, אנה סוקולוב (Sokolow), מרתה היל (Hill) וג'ין דדלי (Dudley)?

"שלוש המורות הענקיות הללו למחול מודרני ביקרו כאן בארץ, וזאת היתה הזדמנות פז להכירן ולעבוד אתן. את דדלי אפילו ביקרתי בלונדון והקשר אתה היה מאוד חם. אנה סוקולוב רצתה שאנגן מתוך הרפרטואר של שומן, מוצרט, שוברט ובטהובן. זכורה לי עד היום סיטואציה סוערת אתה: הנחתי את מחברות התווים שלי על הפסנתר והיא באה כרוח סערה וקראה: 'this is a piano. It is religious'. מאז אני מקפידה לא להניח שום דבר על כנף הפסנתר. אני מכבדת את צוואתה".

אילו חוויות היו לך מעבר לים?

"לפני כמה שנים קיבלתי חלגה מקרן שרת, כדי להעשיר את הידע המקצועי שלי. נסעתי ללונדון ולניו-יורק, שם ניגנתי בבית הספר של מרתה גרהאם. לאחר מכן הוזמנתי לנגן בקורסי קיץ באדינבורו, שם ניגנתי את כל היצירה השולחן הירוק לבתו של קורט יוס (Jooss), אנה מרקנד (Anna Markand). כמו כן הוזמנתי לקורסי קיץ בזלצבורג, בוורמונט ואפילו בבייג'ין. זאת

ת הפרופסור רחל מילשטיין פגשתי באחד מימי הקיץ החמים בדירתה בירושלים. השם רחל ניתן לה בעקבות הבטחה מצד אמה לאחות סבתה, המשוררת רחל. "תקראי נָא בְשְׁמִי לְבַתְךָ הַקְטָנָה / לְהַצִּיב לִי יָד. / פֶּה עָגוּם – / לְעֵבֶר לְעַד", כתבה המשוררת בשיר שתיעד את בקשתה. הפרופסור מילשטיין נולדה ברעננה, גדלה בתל אביב והגיעה לירושלים לצורך לימודים באוניברסיטה העברית. מכאן היא נעה בשני מסלולים מקבילים: המדרג האקדמי וריקודי הבטן. מסלול אחד הפך למקצועה: פרופסור ללימודי אמנות האיסלאם. השני נשאר תחביב: רקדנית בטן.

נגיעות ראשונות

החיבור בין מילשטיין למחול המזרחי החל בעקבות מפגש מקרי בפסטיבל המחולות בדליה.

"אני חושבת שהיתה לי משיכה לסוג התנועה הזה עוד לפני שידעתי, אפילו לפני שראיתי אותו. כשהייתי בתיכון נסעתי לפסטיבל דליה. היה שם אוהל של צ'רקסים ושל דרוזים ושל ערבים. בגלל שלמדתי במגמה מזרחית וגם תמיד אהבתי את המשחק האחר, הלכתי כמובן לאוהלים האלה. ניגנו שם מוסיקה מזרחית וכל מיני בחורות ובחורים, יהודים בעיקר, עמדו ונענעו. זה מצא חן בעיני והתחברתי".

המשיכה והסקרנות שהתעוררו בעקבות מפגש זה הובילו אותה בהמשך בתקופת שירותה הצבאי, לנשף סילבסטר בבאר שבע שבו רקדה להלובה, יהודייה ממוצא מצרי שהופיעה מדי פעם בישראל בשנות ה-60. רק מאוחר יותר החלה מילשטיין ללמוד ריקודי בטן בצורה מסודרת.

"בתקופה ההיא כל התרבות המזרחית עוד היתה כמעט מתחת לשטיח. אבל עובדה שבשנות ה-60 בכל זאת עשו נשפים עם ריקוד מזרחי. קניתי כרטיס והלכתי לנשף. כשלהלובה הופיעה כל כך הרבה אנשים הקיפו אותה, שאני לא ראיתי כלום. פשוט לא ראיתי כלום. אחר כך, בשנות ה-70, הייתי בניו יורק במסגרת לימודי הדוקטורט שלי. החלטתי לנצל את ההזדמנות וללמוד ריקודי בטן. פתחתי דפי זהב וגיליתי שהרשימה ארוכה. איכשהו נפלתי לא טוב. נפלתי על מורה הונגרייה, בלרינה מהבלט של בודפשט, שמכיוון שלא התקבלה לינוי יורק סיטי בלטי, עבדה לפרנסתה במועדוני לילה. שם היא הכירה רקדניות בטן ולמדה מהן את הריקוד. מכיוון שהיתה מאוד מוכשרת, היא עשתה את הווריאציה שלה. מאוד התפעלתי ולמדתי אצלה קרוב לשנה. רק מאוחר יותר הבנתי שמה שלמדתי לא היה בעצם ריקודי בטן. האוזן שלה לא היתה אוזן ערבית והיא גם לימדה כמו שמלמדים בלט קלאסי: עושים על הבר עשרים פעם בדיוק אותה חצי תנועה. אבל

תגובות לאחר מכן, איך אני זוכרת הכל בעל פה ואם אני מנגנת מתוך תווים בחושך".

השלב הבא הוא להיכנס אל תוך הסרט כשחקנית...

"אכן, גילמתי את ורדה הפסנתרנית בטלנובלה על קצות האצבעות ושיחקתי בסרט שגם עשיתי לו את הפסקול, גולם במעגל. פרט לכך עבדתי עם הכוריאוגרף נמרוד פריד במסגרת מופע ליגוונים במחול, אילתרתי על פי הנחיית הכוריאוגרף. בהופעה ניגנתי באופן חי על הבמה את הקומפוזיציה שהתגבשה באלתור בחזרות".

לא חסרים לך הקונצרטים והרסיטלים?

"בשנים הראשונות זה היה חסר, אך החלטתי החלטה רציונלית. הרי אי אפשר לרקוד על כל החתונות. היו לי שתי בנות צעירות והפרויקט של מוסיקה למחול דרש הרבה מאוד מאמץ ולמידה באופן עצמאי, כי הוא נבנה כמעט בעשר אצבעות, כך שתמיד צריך לוותר לטובת יתר הדברים. היום אני לא חשה בחיסרון של קונצרטים ומאוד גאה במקום שאליו הגיע התחום היום. זאת הציונות הפרטית שלי. שיניתי את הקיים והאמנות הזאת, שנאבקה להיוולד, נולדה והתפתחה".

מהם מקורות ההשראה שלך?

"אני מכורה לתיאטרון ואני אוהבת מאוד שירה וג'ז. גם משפחתי היא מקור השראה ועידוד בשבילי, כמו גם תלמידי. בסוף כל שיעור הם מודים לי במחויבות כפיים, והנה אני שוב על הבמה, איפה שהתחלתי. משם אני שואבת את הכוח להמשיך ולנגן בשמחה".

שרון טוראל היא מאסטרנטית באקדמיה למוסיקה ולמחול על שם רובין, ירושלים. בעלת תואר שני מהאוניברסיטה העברית בחקר סכסוכים. מרצה בתחום תולדות המחול במסגרת השתלמויות ללימודי תעודה וכותבת ביקורות מחול. רקדנית ומורה למחול מזרחי. sharontr@gmail.com

היתה חוויה בלתי נשכחת, שבה הכנתי שתי פסנתרניות למחול מודרני, שהיה שם בחיתוליו. בקורס היו 47 פסנתרנים ואני בחרתי מתוכם שתיים. הם הזמינו אותי פעם נוספת והמשכתי להכשיר פסנתרנים נוספים. בכל מקום שאליו הלכתי התגאיתי בבית השני שלי, האקדמיה".

ציירת קודם, כי האקדמיה הגבוהה היא המקום היחיד בארץ שבו מלמדים פסנתרנים למחול. מה עוד את מלמדת?

"אני מנגנת בשלושה מוסדות: בקונסרבטוריון, בבית הספר התיכון שליד האקדמיה ובאקדמיה הגבוהה. באקדמיה הגבוהה אני מעבירה כמה קורסים: הראשון הוא קורס העשרה לפסנתרנים שכבר מנגנים בפועל בשיעורי מחול. אני מעשירה אותם ומשלימה להם ידע. קורס נוסף שאני מעבירה מיועד לפסנתרנים בשנה ג' וד' עם יכולת אלתור, שיכולים להיות מלווים למחול. אחת המטרות שלי היא שהפסנתרן יבין את חשיבותו בשיעורים. שניים מתלמידי מנגנים באקדמיה הגבוהה. הקורס השלישי שאני מעבירה הוא לרקדנים בשנה ד'. הקורס מעשיר מבחינה מוסיקלית את הרקדנים בתחום של בלט קלאסי. כמורים למחול בעתיד עליהם להמשיך את מסורת הבלט הקלאסי. אני חושפת לפנייהם את המוסיקה הרלוונטית – במה להשתמש, איך להנחות פסנתרנים, מה מתאים לאיזה סוג של תרגיל. אנחנו נוגעים מעט מאוד גם במודרני, אבל עובדים בעיקר על קלאסי. חשוב לי שהם יידעו את הבלטים החשובים, ככלי עבודה להמשך הדרך".

ספרי על הרומן שלך עם סרטים אילמים.

"לפני כמה שנים הוזמנתי לנגן בסרטים אילמים. אני מתייחסת אל הסרט עצמו כאל מחול, כי אמנם אין בו סאונד, אבל יש בו תנועה, התנועה של החיים, ויש בו סיפור או התרחשות. כל אלה נותנים לי חופש מחולט לאלתר. בזמן הצפייה בסרט אני מנגנת על הבמה, כשהסרט מולי והקהל מאחורי. למזלי, לאורך השנים התרגלתי לנגן בלי להסתכל על המקלדת, אלא על המורה. בסרט, כשיש חושך, אין לי בעיה. אני יכולה להסתכל על הסרט עצמו. משעשע לשמוע